herpy

SALAMANDERE

Fjellsalamander

Ichthyosaura alpestris

Ichthyosaura alpestris er en vakker europeisk vannsalamander med oransje buk og, i yngletiden, en blå hann med svartflekkete sider. Den blir 8-12 cm, lever vekselvis i vann og på land og er forholdsvis enkel å holde og formere i et kjølig akvarium eller akvaterrarium.

Familie: Salamandridae Engelsk: Alpine Newt Tidligere navn: *Mesotriton alpestris; Triturus alpestris* **Mild hudgift**

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**8-12 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**10-20 år**
Aktiv	**I skumringen og om natten**
Levevis	**Semiakvatisk**
Biotop	**Temperert skog og eng**
Hudgift	**Mild** Vask hendene etter kontakt, og hold fingrene unna øyne og munn
Vanskelighetsgrad	**Øvet**

STELL

Min. terrarium	**70 × 35 × 30 cm** L × B × H for 4 voksne dyr
Temperatur, dag	**10-18 °C**
Temperatur, natt	**8-14 °C**
Luftfuktighet	**80-100 %**
Vann	**Akvaterrarium** dybde 20-25 cm
UVB	**Ikke nødvendig**
Vinterhvile	**2-5 °C** 8-13 uker
Kosthold	**Insekter og mark/snegler**
Holdes	**Parvis eller i gruppe**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Utvikling	**Larver i vann**
Egglegging	**I vann**
Kjønnsmoden	**12-48 mnd.**
Egg per sesong	**30-200**
Eggleggінger per år	**1**
Klekking	**10-30 dager**
Larvetid	**60-180 dager** fra klekking til metamorfose
Larvefôr	**Andre larver og små vanndyr (dafnier, mygglarver)**
Yngelpleie	**Ingen**

VERN OG PAPIRER

CITES	**Ikke listet**
EU-vedlegg	**Ikke listet**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Ichthyosaura alpestris er en slank vannsalamander med avrundet hode, sammentrykt hale og gullfargede øyne. Voksne dyr er 8-12 cm, og hannen er som regel litt mindre og slankere enn hunnen. Huden er glatt i vannfasen og mørkere og mer fløyelsaktig på land. Buken er klart oransje til rød og normalt uten flekker, og fargen avhenger av føden: jo mer rødt fôr, jo rødere buk. I vannfasen om våren har hannen en blå rygg, sider med svarte flekker og et lyst bånd langs flanken samt en lav, glatt kam med gule og svarte tverrbånd. Hunnen er marmorert i mørkegrå, brune og grønnaktige toner med svakere sideflekker og en svak gul-oransje stripe langs ryggen.

Arten har stått i slektene *Triturus* og *Mesotriton*, men plasseres i dag i *Ichthyosaura*. Det er kjent flere underarter, hvorav noen er neotene og blir i larveform hele livet. Neoteni forekommer forholdsvis ofte hos arten. Huden kan inneholde tetrodotoksin, men bare i lave og svært varierende mengder, og hos mange dyr kan giften ikke påvises i det hele tatt. Vask alltid hendene etter arbeid i akvariet og terrariet, og hold sekret unna øyne og munn.

Utbredelse og leveområde

Ichthyosaura alpestris finnes i store deler av Europa: fra det nordlige Frankrike og Benelux gjennom Tyskland, Sveits, Østerrike og Nord-Italia til Polen, Tsjekkia, Ungarn og Balkan og videre til Romania, Ukraina og det nordlige Hellas. Det er adskilte bestander i det sørlige Danmark, i Sør-Italia og i det nordlige Spania.

I Nord-Europa lever arten mest i lavlandet, i Sør-Europa oftest i fjell og åser. I Italia og Albania finnes den opptil omtrent 2700 m. Bestander utenfor området, for eksempel i Storbritannia, er innført og inngår ikke i kartet.

> **Naturlig utbredelse:** Spania, Frankrike, Belgia, Nederland, Luxemburg, Tyskland, Danmark, Sveits, Østerrike, Italia, Tsjekkia, Slovakia, Polen, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bosnia-Hercegovina, Serbia, Montenegro, Albania, Nord-Makedonia, Hellas, Romania og Ukraina.

LEVEOMRÅDE

Ichthyosaura alpestris lever i skogrike strøk med rikelig tilgang til vann. I yngletiden bruker den stillestående eller svakt rennende, klart og plantebevokst vann: skogdammer, innsjøer, vannfylte hjulspor, kanaler og vanntrau. Utenfor yngletiden er arten nattaktiv og landlevende og ligger om dagen under steiner, tre og mose. Om natten jager den biller, meitemark og andre smådyr. Etter vinterdvalen, i februar-mars, søker dyrene raskt mot vannet.

I vannet spiser arten krepsdyr, snegler og spretthaler samt insekter som faller i vannet. Larvene forvandles typisk etter 4-5 måneder, men i større, dype vann overvintrer de ofte og forvandles først året etter. I de sørlige delene av utbredelsen lever dyrene mest i vann hele året.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl Les mer: Vinterdvale og årstider

Stell

TERRARIET

Arten kan holdes i et akvarium, i et akvaterrarium med både vann og land eller i vann hele året. Et akvarium på 70 × 35 × 30 cm passer til to par i vannfasen. Vannet må være minst 20 cm dypt, for arten er svært vannlevende, og vanndelen må være stor. Landdelen får fin grus, skjul av kork og stein samt mose og bregner. Jord kan bli grobunn for bakterier når det ikke er mange planter, så bruk heller grus.

I vannet må det være mange vannplanter, for eksempel hornblad, vasspest og tusenblad, til oksygen og egglegging, steiner som skjul og en flytende kork eller en stein som bryter overflaten, slik at dyrene kan komme opp. Bruk bunngrus som ikke kan svelges. Dekk akvariet godt, for vannsalamandere klatrer på glass og presser seg gjennom små åpninger.

Tre til fem dyr kan overvintre sammen i en plastkasse på ca. 35 × 20 × 15 cm med jord, døde blader, et stykke kork og en liten vannskål.

TEMPERATUR

Ichthyosaura alpestris er en kjølig art. I både vann og landdel skal temperaturen være 10-18 °C om dagen og 8-14 °C om natten, og den må aldri komme over 23 °C. Sett akvariet kjølig uten direkte sol. Om sommeren kan en kald kjeller eller en vannkjøler være nødvendig. Varmeelementer er farlige, for for høy temperatur dreper dyrene.

En kjølig vinterhvile er nødvendig hvis dyrene skal yngle neste vår. Den varer 2-3 måneder ved ca. 2-5 °C, og dyrene spiser lite eller ikke i det hele tatt. Den kan holdes i et kjøleskap ved konstant 2-4 °C eller utendørs i et frostfritt skur eller en garasje. Senk temperaturen over flere timer til ca. 5 °C eller litt under. Avhengig av underarten kan en kjøligere periode ved 14-17 °C i en kjeller være nok til å sette ynglingen i gang; dyrene spiser da fortsatt.

LUFTFUKTIGHET OG DUSJING

Luften i landdelen skal være fuktig, ca. 80-100 %, og under vinterhvilen 90-100 %. Dyrenes myke hud tørker lett ut, så det må alltid være vann eller et fuktig skjul. Bruk et fuktighetsholdende bunnsubstrat som fuktig mose, og sprøyt jevnlig med avklort vann, men la aldri substratet bli gjennomvått.

I vannfasen har luftfuktigheten ingen betydning. Sørg for ventilasjon, slik at luften ikke blir stillestående.

VANN OG VANNKVALITET

Vannet skal ha nøytral pH og være avklort. Bruk avklorering, eller la vannet stå et døgn i en åpen bøtte. Vanndybden er minst 20 cm. Vannkvaliteten er ikke kritisk så lenge vannet er rent. Bruk et filter på laveste strøm, slik at dyrene ikke virvles rundt, for arten lever i stille vann. Skift en del av vannet ca. hver måned, og vask filtermediet hver måned.

Bruk aldri såpe eller rengjøringsmidler i akvariet. Om sommeren senkes vannstanden, og om vinteren holdes vannet kaldt hvis dyrene overvintrer i vann.

LYS OG UVB

Arten trenger ikke UVB. Dagslys fra et vindu er nok, men akvariet må ikke stå i direkte sol. Er det planter, kan et lysrør til planter på en tidsbryter gi dem lys og dyrene en fast døgnrytme.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Ichthyosaura alpestris er glupsk og spiser nesten alt som kan komme inn i munnen. I vannet gis hver annen dag dafnier, mygglarver, tubifex, meitemark, snegler med knust skall, sirisser og av og til melorm og voksmøll. På land gis sirisser, meitemarkbiter, snegler og edderkopper. Små biter av magert kjøtt, som fjernes hvis de ikke spises, kan også brukes. Ved variert føde er vitamintilskudd ikke nødvendig.

Dyr som overvintrer, fôres ikke. Dyr i vannfasen tar ofte stillestående fôr, men på land må føden være levende eller beveges. Rødt fôr som mygglarver gir rødere buk, mens bare hvite enchytraeer gir en blek gul buk. Larver og unger fôres som beskrevet under avl.

ATFERD OG HÅNDTERING

Arten er skumrings- og nattaktiv og mest livlig i vannet om våren. Den kan holdes parvis eller i grupper, og hanner kan med fordel holdes sammen, fordi konkurransen fremmer ynglingen. Dyrene er fredelige, men voksne kan spise egg og små larver. Etter yngletiden går voksne dyr på land og mister de skarpe fargene. Når dyrene tilbringer mer tid på den flytende korken enn i vannet, er vannfasen i ferd med å ta slutt.

Dyret bør bare håndteres når det er nødvendig, med våte hender eller med et nett.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Arten blir kjønnsmoden etter 1-4 år, og hannene er modne et halvt til ett år før hunnene. I yngletiden har hannen en hoven kloakk og en lav kam, som hunnen ikke har. Hunnen er dessuten større og rundere i kroppen. Til avl må det være minst to par, og hanner kan med fordel holdes sammen.

PARRING

Har dyrene hatt en ordentlig kjølig vinterhvile, parer de seg i vannet om våren. Hev temperaturen, gi mer fôr og mer lys, og sett dyrene i et akvarium med mange planter til egglegging. Paringsspillet har tre faser: Hannen følger hunnen og stiller seg foran henne, vifter med halen og viser seg frem, og til slutt avsetter han en til fem spermatoforer på bunnen. Hunnen følger etter og tar opp spissen i kloakken. Omtrent 15 °C er en god yngletemperatur.

EGG OG LARVER

Hunnen begynner å legge egg 3-10 dager etter paringen, oftest om natten og over en til tre måneder. Hun folder ett egg om gangen inn i bladene på vannplanter, og til sammen legges 30-200 egg i en sesong. Store hunner kan legge opptil 500. Hornblad, tusenblad og lignende planter er gode. Uten blader legges eggene i grupper på bunnen. Sjekk plantene dagen etter paringen, klipp av bladene med egg, og flytt dem til et eget kar, ellers blir eggene spist.

Eggene klekkes etter 10-30 dager, langsommere ved lave temperaturer. Larvene er 7-8 mm, har små gjeller og ingen bein og henger fast på planter med to små festestriper ved hodet. De spiser ikke de første 2-3 dagene mens de lever av plommen. Deretter gis nyklekte artemia-nauplier, senere enchytraeer, tubifex og biter av mygglarver. Hold høyst seks larver per 4 liter vann, høyst 10 cm dypt og uten metaller. Skift noe vann daglig. Larvene er rovdyr og kan være kannibaler, så sorter etter størrelse.

METAMORFOSE

Larveperioden varer to til nesten fire måneder, i kaldt vann opptil seks, avhengig av fôr og temperatur. Under 15 °C går utviklingen langsomt, og 18-22 °C med to daglige måltider er best. Begynner larvene å forvandle seg, flyttes de til sikre, luftige beholdere med ca. 1 cm vann og en stein eller en flytende gjenstand som bryter overflaten, slik at de ikke drukner.

Forvandlingen tar noen få dager, og de nye ungene er høyst 5 cm. I større, dype vann overvintrer larvene ofte og forvandles først året etter. Noen larver blir kjønnsmodne som larver (neoteni).

OPPDRETT AV UNGER

Nyforvandlede unger er vanskeligere å holde enn larver. De kan bare spise svært små, langsomme dyr: nyklekte melorm og sirisser, enchytraeer, bladlus og spretthaler. Fôr dem én gang om dagen med så mye som de vil spise. Fire eller fem unger kan være sammen i en plastkasse på ca. 20 × 15 × 15 cm med kjøkkenpapir som bunn og en halv plastkopp som felles skjul.

En vannskål er ikke nødvendig, men en lav skål der hodet kan holdes over vannet, er i orden. Sprøyt lett med vann hver dag, og skift bunnen annenhver dag. Noen underarter er mer vannlevende enn andre, så gi ungene tilgang til både vann og land.

Helse og vanlige feil

Arten er hardfør og kan bli 10-20 år, men typiske feil i stellet er:

- Varme: Over 23 °C er farlig, og vedvarende temperaturer over 18 °C stresser dyrene. Hold akvariet kjølig og skyggefullt.
- Uttørking på land: Huden tørker lett ut. Gi et fuktig substrat og skjulesteder.
- Dårlig vann: Fôrrester og forurensning. Skift vann jevnlig.
- Flukt: Vannsalamandere klatrer på glass og presser seg gjennom små åpninger, så lokkene må være tette.
- Kannibalisme: Larver av ulik størrelse spiser hverandre. Sorter dem.

Salamanderpest (Bsal, *Batrachochytrium salamandrivorans*) er en soppsykdom hos halepadder, som gir sår i huden og er dødelig for mange europeiske salamandere. Den har drept bestander av *I. alpestris* i Sør-Tyskland. Hold nye dyr i karantene, bruk eget utstyr til hver bestand, og desinfiser redskaper, hender og sko. Ikke bruk vann, mose, jord eller planter fra naturen uten sterilisering. Hold arten adskilt fra andre salamandere, og slipp aldri dyr ut i naturen. Kontakt en dyrlege med kunnskap om amfibier ved sår, vekttap eller manglende appetitt.

Les mer: Karantene og hygiene

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.